

Zvonimir Kosem:

Za vozom.

Do kolen upognjen sem odviral zadnje desno kolo, ki je tičalo ugreznjeno globoko v blatnem jarku. Iz globeli, v kateri smo bili obstali, se je grapava pot pričela dvigati, da prekorači majhen klanec.

„No, ali je že?“ je vprašal spredaj pri konjih oče in se ozrl.

„Ne gre tako hitro . . . pa bo kmalu.“

Sredi blata stoje sem mukoma vlekel izpod kolesa težko blatno coklo; še nikdar mi ni tako nagajalo. A naposled sem vendarle potegnil coklo iz mehkega grezja in jo obesil na voz.

Že je prijemal oče za vajeti in hotel pognati, ko naenkrat zapazim, da je bil recelj na vozu že močno odnehal.

„Hej, oče, porecljati bo treba!“ sem zaklical.

Takoj je vrgel oče bič na tla in zataknil vajeti na ročico.

„Glej jo spako, saj res,“ se je čudil. „Kdo bi si bil mislil, da bova imela tako hitro delo!“

Odpel je rožljajočo verigo in recelj je loputnil težko kar sam na tla. Zlezel sem na voz in pričel ravnati zrahljane plasti čresla. Nato je oče vtaknil debelejši konec reclja v vozec sprednje verige; upogibal je recelj v krogu in ga je naposled toliko upognil, da se je dotikal v loku s tanjšim koncem zadnje ročice; zdaj sem priskočil očeta na pomoč še jaz; oklenil sem se z nogama in z rokama reclja in ga šibil vedno bolj k tlom, da so škrtali členi v sprednji verigi.

„Pa sva bila danes le nagla, oče; srečavala bova voznike.“

„Mislim, da so zdaj še vsi v dolini.“

S hripavim glasom je pognal oče; njegov dolgi bič je ostro zažvižgal v mračno gozdno tišino. Zopet se je nerodno zazibal visoki s čreslom naloženi voz, konja sta krepko potegnila, zaškrípala so kolesa. Omahoval sem zadaj za vozom, hrbet sključen, roke mrtve kakor dve trski ob životu; truden sem bil do smrti, vroč znoj mi je zalival čelo, lica in vrat. Včasih sem se nenadoma spotaknil in treščil na tla, tako da sem se dotaknil z obrazom prašne poti. Za spotikanje namreč ni bilo nobene ceste na svetu bolj pravne, kakor je bila tista vozniška, ki je držala z vrha Jatne v dolino na Jagnjenico. O tem so govorili vsi vozniki, kolikor jih je bilo doma pod Kumom, o tem sem se najbolj dobro in prepogo-

stokrat že prepričal jaz sam. Trudoma sem vstajal pokonci, čelo okrvavljeno, kolena od novega padca neprijetno razbolela; kakor prilepljena se je držala zdaj znojnih lic nova plast prahu. Z opotekajočimi se koraki sem hitel, da sem dohajal voz. Na jok mi je šlo, prah na licih je bil že popil par grenkih solz. Očetovi zategli klici, osorni žvižgi biča, sopeče prhanje konj, trdi udarci podkev ob tla — vse to se je kakor živa, poosebljena nesreča sprehajalo po temnih hodnikih moje žalosti, kateri se je sčasoma pridružila še otroška upornost. In pognal sem se še bolj za vozom, da nisem ostal predaleč zadaj. Za hip so izginile solze z mojih trepalnic — zastrmel sem v očeta, ki je stopal za konjema. Težko je hodil oče, obut je bil v visoke škornje, tako da so segali rjavi, z mastjo namazani obudi do kolen. V levici je držal vajeti, z desnico se je upiral ob voz, da se ni zvrnil, kadar je pot preveč visela. — Z bičem je zamahnil oče po zraku, upognil je hrbet in upognila sta konja glavi in sta krepkeje potegnili. Zrahljane so bile vajeti, uprta v voz je bila očetova desnica. Iskre so se kresale konjema izpod podkev, kakor strune so brnele od komatov do lesenih visač napete vrvi - pripenjače; suhe osi so ječale in voz je ropotal po klancu navkreber . . .

Trd, kakor iz brona ulit je bil očetov obraz, njegovo čelo narezano v ostre, mrke gube; toda s tega obraza je dihala ljubezen, kakor je čistejše in nesebičnejše ne bi bil našel nikjer drugod. Gledal sem vanj in nisem mogel razumeti tistih jeklenih od oči do usten zarezanih potez, ki so se kakor ozki žlebovi gubile v veli koži.

Klanca je bilo naposled konec! Pot je jela padati. Oče je ustavil konja in se obrnil:

„Zavri obadva zadnja!“

Snel sem z visoke ročice coklo. Polzela mi je iz rok, da sem jo komaj obdržal; levo kolo, ki je imelo nov železni obroč, sem zavrl z zavornico.

Postal sem vrhu klanca in se ozrl podse na dolino. Kako visoka si, Jatna! Komaj smo pričeli voziti, a meni se zdi cela večnost. In tako dan za dnem! . . . Da bi že vendar enkrat zvozili to čreslo v dolino, da bi že bilo konec te puste vožnje . . .

In zaključvalo mi je v srcu:

„Čemu to trpljenje? Zastonj se ubija in trudi oče, zastonj se mučim jaz.“

Moral sem hiteti, nič več nisem imel časa stati in razmišljati. Že je sunkoma drvel visoko naloženi voz po strmi poti navzdol,

kolesa so odskakovala od ostrega, debelega kamenja. Vedno bolj je natezal oče vajeti; konja sta dvigala glavi visoko v zrak — rezalo ju je železje v gobcih, tolkli sta ju ob zadnje noge šklepetajoči leseni visači.

„Vraga, bolj počasi!“ — je zateglo kakor iz daljne daljave donel očetov glas.

Opotekal sem se za vozom navzdol. Zdelo se mi je, da se opoteka tudi drveči voz pred menoj, da se opotekata pred vozom konja in da padata, se drsata sede na zadnjih, kleče na prednjih nogah, a zopet vstajata in drvita naprej, da se opoteka kraj voza oče in lovi za vajeti, da se vrti v kolobarjih zemlja in da se bo Jatna zdajinzdaj prekucnila in vse pokrila s svojo ogromno težo . . . Prestrašen sem včasih za hip obstal. Kakor ob temno brezdanje brezno se je pogrezal voz. Skozi bodeče goščavje in mrko smrečje zasekana pot se je vila z malo ovinki v ravni črti navzdol po seženj globokih usedlinah in udolbinah, ki so bile bolj podobne strugam kakor pa poti.

Težke misli so legale na mojo dušo. Domislil sem se, kako mi je bil govoril oče, ko sva bila nalagala vrhu Jatne čreslo na voz:

„Mlad si, moj ljubi, komaj deset let ti je, a že moraš okušati tudi ti, kako trdo je naše življenje; usojeno je tako . . . Rojeni smo za trpljenje, od trpljenja utrujeni legamo v grob.“ — Verjel sem očetu, toda razumel nisem, zakaj vse to, čemu to trpljenje. Kako vse drugače sem si bil naslikal življenje takrat, ko sem bil še popolnoma majhen otrok! V prah je poteptalo življenje vse tiste otroške sanje . . .

„Nekaj vem: podedoval sem trpljenje, ne bom se ga otesel do smrti . . . A razloži naj mi vendar, čemu vse to? Čemu?“ —

Polile so me solze. Utrujenost, kakršne še nisem bil čutil, mi je tlačila hrbet k tlom. V teku so se mi bili odvihali visoko prek komolcev zavihani rokavi srajce in mi mahodrali okrog podlakti. Zopet sem si zavihal rokave in si poravnal ohlapne do ušes viseče krajevce prav po turško pobitega klobuka.

Hipoma sem se zdrznil; čudno žvenketanje me je predramilo iz mojih žalostnih misli. Hitreje sem planil za vozom . . . Žvenketala je cokla, ki je bila skočila izpod odletavajočega kolesa vstran in opletala zdaj po kamenju na tleh, zdaj zopet po kolesu samem. Voz se je zibal nerodno dalje, drvel je navzdol še vedno z isto naglenco kakor poprej. Oče je skakal ob strani, vlekel za vajeti in kričal nad konjema, držal je krepko za ročico. Tedaj se mi je oče

zasmilil, čudil sem se njegovi vztrajnosti in potrpežljivosti. Njegov glas je votlo donel; zdelo se mi je, kakor da me kliče kdo globoko iz prepada. Pospešil sem korake, tekem sem tikoma za vozom, zajokal sem na glas . . .

„Oče, moj ljubi oče!“ —

Kakor žarek iz nebes je posijalo tisti hip v moje srce: minila me je utrujenost, zopet so postale lahke moje prsi.

„Ali ga vidiš, očeta? Mirno prenaša svoj križ, nič ne vzdihuje, nič se ne upira... In ti? Pojdi, poljubi še ti svoj križ in nosi ga voljno, nikar nič ne izprašuj! Usojeno je . . .“

Šel sem, nisem hotel zaostati za očetom. Hrupoma je ropotal voz, pred vozom sta omahovala konja, kraj konj se je zibal oče in za vozom sem se opotekal jaz; nič več nisem čutil križa na svojem hrbtu. Naglo je drvelo po strmi poti navzdol, vedno nižje in nižje, grmelno je kakor po navpični steni v grozotno nenasitno žrelo prepada . . .

Golčajska:

Prijatelj.

Bil je vroč poldan. Neskončno dolga bela pot se je vila pred mano. Hitela sem na vso moč, pa vedno daljša je bila pot: predaleč je bil cilj. Kar zagledam sredi razpaljene ceste črno točko. Spustim se v tek, da pridem do nje in dohitim dečka, ki sem mu brž prisodila svojo starost. Vštric sva molče ubirala pot in sramežljivo obračala glave, on na desno, jaz na levo. Semtertje sva pogledala drug na drugega, pa hitro zopet obrnila glave in urneje stopala. Drugi dan sva se zopet sestala in ubrala molče pot domov.

Tretji dan me je čakal.

„Ti, ali je težka tvoja torba?“

„Je, je,“ mu hitim zatrjevati.

„Če ti je pretežka, jo lahko daš meni; že včeraj sem mislil na to, ko ti je pohajala sapa.“

„Koliko si pa star?“ ga vprašam.

„Devet let, v tretji razred hodim, pa same ene imam.“

Pokimala sem zadovoljno in dejala:

„Jaz sem stara osem let in hodim v drugi razred.“

Vzel je mojo torbo in jo molče nesel do doma. Od tedaj sva si bila prijatelja.